

67STE Vlaams Nationaal Zangfeest

Zing!

met uw volk

zondag 25 april 2004 - 14u30
Sportpaleis Antwerpen

Info & reservatie 03/237.93.92
www.zangfeest.org

Met de steun van:

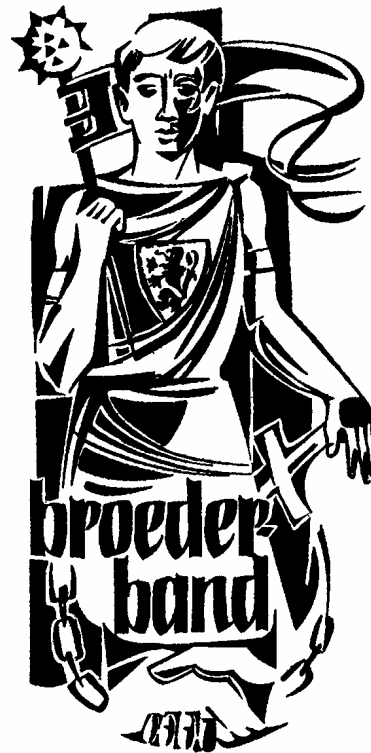

BORMSHUIS BROEDERBAND

TWEEMAANDELIJKS VLAAMS-NATIONAAL TIJDSCHRIFT

voor

BROEDERBANDERS en VRIENDEN VAN HET BORMSHUIS

Jrg. 41, nr. 2, maart-april 2004
(verschijnt niet in juli-augustus)
Afgiftekantoor: Antwerpen X

Verantw. uitgever: Mr. Herman Wagemans, Volkstraat 30, 2000 Antwerpen

COLOFON

Redactie en administratie: Hoofdredacteur: Luk Dieudonné
Werken mee aan dit nummer:
Volkstraat 30, 2000 Antwerpen Dries de Schepper, Roeland Raes,
Tel. + fax: 03 238 33 99 Frans van Campenhout,
Permanente: openingsuren Bormshuis Lidwina van Onckelen,
borms@vlaanderen.org Lieve van Onckelen

Verzending: Francine en Werner
van Hoogten-Michielsen

Bormshuis-Broederband
is een gemeenschappelijk tijdschrift
voor Broederbanders en Vrienden van het Bormshuis

De richtprijs van het jaarlijks lidgeld van Broederband bedraagt 10 euro.
- **Broederband Antwerpen** 419-8055521-87
(+ ex-West-Vl., ex-Pajottenl. en ex-Leuven-Limburg)
Volkstraat 30, 2000 Antwerpen 03 238 33 99
- **Broederband Gent–St.-Niklaas** 447-0086631-32
Elza Van der Donck, Kortrijksepoortstraat 265, 9000 Gent 09 225 84
48

De richtprijs van de jaarlijkse lidmaatschapsbijdrage van de **Vrienden van het Bormshuis** bedraagt 10 euro. Een steunend lidmaatschap voor personen en het lidmaatschap voor organisaties, firma's en instellingen bedraagt min. 25 euro.
Gelieve uitsluitend te storten op de rekening van het Bormshuis.

Bormshuis, Documentatie- en archiefcentrum
voor de geschiedenis van de Vlaamse Beweging VZW 419-8045261-12
Volkstraat 30, 2000 Antwerpen
Tel./fax: 03 238 33 99
E-post: borms@vlaanderen.org
Openingsuren: dinsdag en vrijdag: 14.30 - 16.30 u. en zaterdag: 10 - 16 u.
Groepsbezoeken met rondleiding op afspraak.

Voor wie 10 euro te veel is, die betaalt wat zij/hij kan of geeft discreet een seintje. Niemand mag als lezer verloren gaan omwille van financiële zorgen. Zij die het zich kunnen veroorloven, mogen dit uiteraard compenseren door wat meer over te maken. Dat is traditionele Broederband- én Bormshuissolidariteit.

Oude nummers van (*Bormshuis-*)*Broederband* zijn op vraag beschikbaar. Ondertekende artikels vallen onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Officiële standpunten worden als dusdanig vermeld. Anonieme bijdragen en lezersbrieven worden niet opgenomen.

AGENDA

ZONDAG 18 APRIL

BORMSHERDENKING te Merksem mis om 11.30 u met celebrant E.H. Cyriel Moeyaert in de Sint-Franciscuskerk, Bredabaan en om 12.30 u. hulde aan graf Dr. Borms op oude begraafplaats (Van Heybeeckstraat) met gelegenheidsrede door Guido Naets, Europadeskundige. (Org.: Bormshuis) Het Bormshuis (én het antiquariaat) zijn uitzonderlijk geopend van 14 tot 17 u.

DINSDAG 20 APRIL

HOUDEN VAN... in het Sportpaleis te Merksem (Antwerpen) om 14.30 u. Een gezellige muzikale namiddag met Nederlandstalige liedjes uit de jaren '50-'70. Met o.a. Willeke Alberti, Liesbeth List, Jacques Raymond, Miek & Roel, Jimmy Frey en De Vaganten. **OOK OP DONDERDAG 22 APRIL**, zelfde plaats, zelfde uur. Info en reservatie op tel.: 03 248 63 42. Meer info op www.nekka.be. (Org.: Stichting voor Vlaamse Creatie vzw)

ZATERDAG 24 APRIL

28ste ZWIJGENDE VOETTOCHT VAN DE PEENE. Cultureel-historische wandeling (8 km) door het Slagveld van de Peene. Vertrek Kerkplein te Noordpeene, (Zuid-Vlaanderen) om 14.30 u. Verdere info bij Robert Toussaint: 057 30 10 16. (Org.: Comité van de Peene)

RENAAT DE RUDDERHERDENKING, 15 u. mis in parochiekerk Landegem (Nevele); 16 u. wandeling naar het Renaat de Ruddermonument met onthulling gedenkplaat; 18 u. eetmaal en gezellig samenzijn in restaurant Kameleon (bij kerk). Voor eetmaal inschrijven verplicht vóór 10 april door overschrijving van 16 € p/p op rekening 103-0142634-15 van Renaat de Ruddercomité. Informatie bij Omaar Mortier: 09 371 54 38 (8-11 u. en 20-22 u.). (Org.: Renaat de Ruddercomité i.s.m. VOS)

ZONDAG 25 APRIL

67ste VLAAMS-NATIONAAL ZANGFEEST in het Sportpaleis te Merksem (Antwerpen) om 14.30 u. Info en kaarten bij ANZ: 03 237 93 92 – www.zangfeest.org.

ZATERDAG 8 MEI

WERKDAG VOOR MEDEWERKERS EN VRIJWILLIGERS in het Bormshuis van 12 tot 16 u.

ANTIQUARIAAT geopend van 13 tot 16 u. in het Bormshuis.

ZONDAG 9 MEI

BETOGING SPLITSING KIESKRING BRUSSEL-HALLE-VILVOORDE om 11 uur op het Possozplein te Halle. Info: www.vvb.org/betoging – 03 366 18 50. (Org.: VVB/OVV/TAK en Halle-Vilvoorde Komitee)

ZATERDAG 15 MEI

OPENING TENTOONSTELLING “WIE IS WIE (IN FOTO’S)?” om 14 uur in het Bormshuis, met foto's uit het eigen archief. (Org.: Bormshuis)

ONAFHANKELIJK ZIEKENFONDS VLAANDEREN GROEP FLANDRIA

Secretariaten: Telefoon Fax
Holstraat 21, 9000 Gent 09 223 52 27 09 223 55 66
Poelstraat 40, 9820 Merelbeke 09 230 79 09 09 232 18 90
Onze deskundige klantenadviseurs in ons Vlaams Ziekenfonds zijn er voor u met duidelijke informatie en een persoonlijke aanpak.

RESTAURANT 'T PALINGHUIS a/d SCHELDE

Oude Brugstraat 16, 9200 Schoonaarde 052 42 32 46
DE FAMILIEZAAK MET TRADITIE. Jan Pauwels-De Brauwer
Wekelijkse rustdag: vrijdag tot zaterdag 18 uur.

VICKY SHOES – Meersman

Scheldestraat 65, 9140 Temse 03 771 11 71
MEPHISTO-SPECIALIST

VLAAMS NEUTRAAL ZIEKENFONDS

IJzerlaan 16, 9000 Gent 0800 179 75

V L A A M S - B R A B A N T

VLAAMS NEUTRAAL ZIEKENFONDS

Duisburgsesteenweg 149, 3090 Overijse 0800 179 75
Met o.a. kantoren te Kortenberg, Sint-Genesius-Rode, Tienen en Vilvoorde.

W E S T - V L A A N D E R E N

BRUGSE BOEKHANDEL K. DE MEESTER

Dyver 2, 8000 Brugge 050 33 29 52
Levert alle boeken.

TAVERNE CRAYENEST

De Smet de Nayerlaan 13, 8370 Blankenberge
Het enige restaurant aan de kust dat uitkomt voor zijn rechts flamingantisme.

VLAAMS NEUTRAAL ZIEKENFONDS

Graaf Gwijde van Namenstraat 7 te 8500 Kortrijk 0800 179 75
Met o.a. kantoren te Brugge, Ieper, Izegem, Menen en Roeselare.

't Pallieterke

Te koop bij uw dagbladhandelaar of via abonnement

Alle info: 03/232 14 17 of redactie@pallieterke.info

SPLITSING KIESKRING BRUSSEL-HALLE-VILVOORDE NU!

Beste Broederband- en Bormsvrienden,

“Omdat de steden en gemeenten in Vlaanderen sinds eeuwen de levende basis van de democratie vormen, en omdat wij blijven geloven in de kracht die van de basis uitgaat, doen wij een beroep op uw solidariteit. Wij verwijzen uitdrukkelijk naar de afschaffing van de talentelling, die er ook slechts gekomen is nadat twee Pajotse gemeenten (Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek en Kobbegem), hun medewerking aan de talentelling weigerden, en onmiddellijk op de solidariteit konden rekenen van meer dan 300 Vlaamse gemeenten, met Antwerpen en Mechelen voorop.”

Deze woorden komen uit een persmededeling van de burgemeesters van 25 Vlaamse gemeenten van het Vlaamse arrondissement Halle-Vilvoorde, dat spijs meer dan dertig jaar staatshervormingen nog steeds deel uitmaakt van de unitaire kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde en van het gerechtelijk arrondissement Brussel. De burgemeesters wijzen er terecht op dat er een manifest conflict is tussen de grondwettelijke indeling van hun gemeenten in het Nederlandse taalgebied, in het Vlaams Gewest en in de provincie Vlaams-Brabant enerzijds, en de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde anderzijds. Omdat het hier duidelijk handelt om een flagrante miskennis van de structuur van Vlaanderen, is de verdere niet-splitsing dus ongrondwettig. Daarom zullen zij als protest de organisatie van de Europese verkiezingen op 13 juni boycotten.

De burgemeesters riepen alle Vlaamse steden en gemeenten van buiten het arrondissement Halle-Vilvoorde, op om – in navolging van het Vlaams Parlement (resolutie van 10 december 2003) en de provincieraad van Vlaams-Brabant (resolutie van 4 november 2003) en van reeds 25 gemeenten uit Halle-Vilvoorde zelf, een solidariteitsresolutie goed te keuren en aan de overheden kenbaar te maken.

De burgemeesters hebben zelf een wetsvoorstel uitgewerkt voor de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde.
“Voor de Europese verkiezingen en voor de Senaat, wordt het huidige systeem met lijsten voor heel Vlaanderen + Brussel en voor heel Wallonië + Brussel behouden. Alleen wordt in ons voorstel geheel Vlaams-Brabant bij de Vlaamse kieskring gerekend (nu is dit enkel zo voor het arrondissement Leuven). Voor de verkiezingen van de Kamer gaan we uit van drie kieskringen in de oude provincie Brabant: nl. de kieskringen Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en Brussel. Tussen Vlaams-Brabant en de Nederlandstalige lijsten van Brussel enerzijds, en tussen Waals-Brabant en de Franstalige lijsten van Brussel blijft lijstenverbinding (apparentering) mogelijk zoals dit nu ook reeds het geval is tussen Brussel-Halle-Vilvoorde en Leuven enerzijds en Brussel-Halle-Vilvoorde en Waals-Brabant anderzijds.

Door deze apparentering gaan geen Vlaamse stemmen in Brussel verloren en blijft de zetelverdeling over de oude provincie Brabant praktisch onveranderd."

Bovendien stellen de burgemeesters voor dat de verbonden lijsten in Brussel en Vlaams-Brabant (of in Brussel en Waals-Brabant) dezelfde kandidaten mogen voordragen. Hierdoor kunnen de partijen hun kopstukken in beide arrondissementen uitspelen, wat voor de Vlaamse partijen in Brussel een troef kan zijn.

Meer dan veertig jaar na de vastlegging van de taalgrens zijn de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde en het gerechtelijk arrondissement Brussel totaal onaanvaardbaar. Die oude administratieve indelingen zijn niet enkel ongrondwettig omdat ze indruisen tegen de territoriale soevereiniteit van de deelstaat Vlaanderen, maar ze werken ook een verdere verfransing van de Vlaamse Rand rond Brussel in de hand. De Waalse lijsten worden immers in de helft van Vlaams-Brabant, tot in Liedekerke, Galmaarden, Londerzeel, Kapelle-op-den-Bos, Sint-Pieters-Leeuw, Overijse aan de kiezer opgedrongen, waardoor Vlaams-Brabant nog verder dreigt verfranst te worden.

Tot nog toe hebben slechts de CD&V, de N-VA en het Vlaams Blok zich voor de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde uitgesproken.

Als de splitsing er niet meer komt vóór de verkiezingen – wat zo goed als uitgesloten is – dan zijn we benieuwd welke partijen er na 13 juni nog langer die eis zullen steunen. Wat was ook weer de slogan van de actie tegen het Lambermontakkoord: *Woord Houden?*

Wij scharen ons volmondig achter de actie van de burgemeesters – van diverse partijen overigens! – en daarom roepen wij onze lezers dan ook op om deel te nemen aan de betoging voor de splitsing van de ongrondwettige kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde die op zondag 9 mei te Halle doorgaat. Deze wordt georganiseerd door de Vlaamse Volksbeweging in samenwerking met het Taal Aktiekomitee en het Halle-Vilvoorde Komitee. (zie agenda)

Allen naar Halle dus.

Luk Dieudonné
Hoofdredacteur

AANBEVOLEN

Het jaarlijks tarief voor opname in deze rubriek bedraagt 3 euro per regel en per inlassing. Men moet echter instemmen met opeenvolgende inlassingen tot het einde van het jaar. Geïnteresseerden kunnen terecht bij:
Gaby Rosci, p/a Volkstraat 30, 2000 Antwerpen. (privé: 03 239 73 44)

ANTWERPEN

BANDAGIST ABC – APOTHEEK ANTVERPIA

Steunkousen – breukbanden – rug-buikgordels – orthopedische sandalen – sportverbanden – incontinentie – en thuisverzorging
Boechoutsesteenweg 15, 2540 Hove 03 455 94 61
Statielei 18, 2640 Mortsel 03 449 96 61
Nationalestraat 150, 2000 Antwerpen 03 237 45 25
Fruithoflaan 10, 2600 Berchem 03 230 61 86
St.-Goriksplein 4, 2650 Edegem 03 457 27 24
H. Consciencestraat 54, 2800 Mechelen 015 43 26 46
Lambrechtshoekenlaan 266, 2170 Merksem 03 645 29 33

FOCUS VERZEKERINGEN NV

Lamorinièrestraat 120, 2018 Antwerpen 03 230 30 70
Alle verzekeringen met de voornaamste maatschappijen.
Aan de meest voordelige premies en met de beste voorwaarden.

MILO SCHOONMAAK

Smallandlaan 1-3, 2660 Hoboken 03 820 96 00
"Professionele schoonmaak laat u beter aan ons over."

VLAAMS NEUTRAAL ZIEKENFONDS

Hoogstratenplein 1, 2800 Mechelen 0800 179 75
Met o.a. kantoren te Antwerpen, Heist-op-den-Berg, Kapellen, Mol, Turnhout, Willebroek en Wommelgem.

LIMBURG

VLAAMS NEUTRAAL ZIEKENFONDS

Burg. Bollenstraat 1/4, 3500 Hasselt 0800 179 75

OOST-VLAANDEREN

BRILLENHUIS WAASMUNSTER

Schrijberg 136, 9250 Waasmunster 03 772 40 66
Let wel: alleen op dit adres geven wij EXTRA GROTE KAMERADENKORTING! ALLEEN VOOR VNJ'ers, leden SINT-MAARTENFONDS, BROEDERBANDERS en BORMSHUISVRIENDEN!
Ook alle contactlenzen.
Baan Antwerpen-Gent, 20 minuten van Antwerpen, Gent en Brussel.

LIDMAATSCHAP VRIENDEN VAN HET BORMSHUIS 2004

Gewoon lidmaatschap: richtprijs 10 € per jaar.

Steunlidmaatschap: minimum 25 € per jaar.

Lidmaatschap voor organisaties, firma's en instellingen: minimum 25 € per jaar.

Uw overschrijving graag op rekening 419-8045261-12 van het Bormshuis te 2000 Antwerpen.

Steunende leden en organisaties in 2004 ontvangen de nieuwe editie van de brochure **Bormshuis: een kennismaking**.

De nieuwe lidkaarten voor 2004 worden tot onze spijt niet op tijd geleverd door de drukker. Van zodra we ze ontvangen, worden ze verzonden samen met de nieuwe brochures **Bormshuis: een kennismaking** voor de steunende Vrienden van het Bormshuis.

**HIER KAN UW
ADVERTENTIE STAAN !**

INTERESSE ?

**NEEM DAN CONTACT OP
MET GABY ROSCI:
03 239 73 44**

GESCHIEDENIS VAN DE BORMSHERDENKINGEN

Voor zover bekend ging de eerste 'Bormsherdening' reeds door in april 1947, amper een jaar na de terechtstelling van dr. August Borms.

Het Bormshuis is op zoek naar informatie en documentatie over **alle** Bormsherdeningen na de Tweede Wereldoorlog. We denken hierbij aan uitnodigingen, affiches, pamfletten, aankondigingen, teksten van toespraken, mis- en programaboekjes, foto's, (video)films, correspondentie, persknipsels, enz.

Ook audiovisueel materiaal van de laatste jaren is meer dan welkom, daar het Bormshuis werkt aan een videofilm over dr. August Borms.

Wie denkt te kunnen helpen, neemt bij voorkeur telefonisch contact op met Luk Dieudonné: 03 216 15 25.

DE OUDE DOOS

Naar aanleiding van de komende Bormsherdening publiceren we hier graag een tekst over dr. August Borms van de hand van wijlen Wim van Onckelen, toen nog niet betrokken bij de werking van het Bormshuis, maar hoofdredacteur van het VNJ-tijdschrift en lid van de VNJ-Verbondsleding. De tekst verscheen in april 1962 in het eerste tijdschrift van het VNJ, "Van ons". Hij toont in deze tekst aan hoe dr. Borms een voorbeeld was van trouw, maar vooral blijkt hieruit toen reeds zijn grote bewondering voor dr. Borms, een bewondering die hem er later toe bracht actief te worden in het Bormshuis.

BORMS: VLAANDERENS TROUW

Geboren te St.-Niklaas-Waas op 14 grasmaand 1978 – lagere school en college bij de Broeders Hieronymieten en in het Klein Seminarie van zijn geboortestad – studeerde (Borms) te Leuven Germaanse filologie van 1896 tot 1901 – doctor in Germaanse talen – in opdracht van de Belgische regering naar Peru voor inrichten en hervormen van het middelbaar onderwijs aldaar – van 1905 tot 1914 studiemeester en leraar aan de athenea van Gent, Mechelen en Antwerpen – van 1914 tot 1918 lid en afgevaardigde van de Aktivistische Raad van Vlaanderen – begin 1919: gevangenneming te Brussel – 6 herfstmaand 1919: het Hof van Assisen van Brabant veroordeelt dr. Borms tot de doodstraf, welke niet wordt uitgevoerd – gevangenschap van dr. Borms te Leuven – 9 wintermaand 1928: Bormsverkiezing te Antwerpen: 83.058 stemmen voor dr. Borms – 17 louwmaand 1929: Borms vrij! – 10 bloeiemaand 1940: Borms wordt aangehouden en weggevoerd naar St.-Cyprien in Frankrijk, waaruit hij twee maand later behouden terugkeert – 28 oogst 1945 aangehouden en overgebracht naar de gevangenis te Brussel – doodvonnis van krijgsraad door krijgshof bevestigd – terechtstelling te Brussel op 12 grasmaand 1946.

Wanner je de korte en onvolledige biografie hierboven leest, zal het je opvallen hoe dit leven van 68 jaar omzeggens één aaneenschakeling is van gevangenschap en vervolging tot de uiteindelijke verguizing aan de executiepaal. Zo hebben tenminste dr. Borms' vijanden het gewenst, maar het is goddank voor velen in Vlaanderen de lijn geworden van de opperste trouw.

Trouw is dr. Borms' grootste eretitel. Trouw is Borms altijd geweest. Trouw aan zijn vrienden in de strijd, die hij met zijn warme stem uit de gehele gulheid van zijn hart toesprak als "Makkers". Trouw aan zijn woord: Onverfranst en onverduist, in 1914-1918, ook in 1940-1945. Trouw aan zijn volk: het Vlaamse volk, dat voor hem hetzelfde betekende wat het voor Verschaeve was: het volk, dat leeft in de Nederlandse gewesten, van de Somme tot in Friesland; getuige daarvan zijn aktie voor Zuid-Vlaanderen, zijn aktie voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit, zijn afscheidsgroet aan de dodenpaal: In houwe trouwe Vlaanderen tot der dood – Dietsland, hou-zee!

Zo is dr. Borms zijn leven lang voor alle Vlamingen het voorbeeld geweest van de trouwe kamper voor de volkse zaak. Geen ogenblik heeft hij zijn plaats in de strijd

voor de volkse herwording verlaten. Hij heeft in 1917 gesproken over de tocht tot op de barrikade, en hij is na tien jaar gevangenschap die weg ten einde gegaan, tot op de koer van de gendarmeriekazerne te Etterbeek.

Dr. Borms zal misschien eens als een romantische dweper worden voorgesteld, de "Klok van Vlaanderen", de "Apostel van Vlaanderen", de "Grote dulder", de "Heilige Martelaar"; maar vergeet nooit dat hij in de eerste plaats is: het symbool van blijvende kampvaardigheid. Hij wilde zijn volk vrij en groot, daarom ook wilde hij de verschoppelingen, de Vlaamse koelies uit hun onmondigheid verlossen. Hij heeft zeer dikwijls direkte en zeer stoffelijke aktiepunten van de Vlaamse strijd opgedrongen. Vlaamse Beweging was voor hem, wat het ook voor ons moet zijn: volkse strijd voor de vrijmaking van de Vlamingen en Vlaanderen; totale strijd voor kulturele zelfstandigheid gebouwd op vrije en het volk dienende economische ont-plooiing van land en volk. Daartoe moge Borms ons vanuit de hemel helpen.

Uit: *Van ons*, 2de jrg. nr. 4, grasmaand 1962.

ONAFHANKELIJKHEID: EEN DROOM?

Trouwe Bormshuisvriend Dries de Schepper uit Evergem zond ons onderstaand gedicht uit *De Autotoerist* nr. 24 van 30 november 1967, met daarbij de volgende bedenking: "Een mooie droom in 1967. We zijn 2004 en eisen zelfstandigheid. Blijft het een DROOM?" Het gaat om de verzuchtingen op rijm van een flamingant van toen, uit de tijd dat zelfs federalisme nog een vies woord was.

WAAROM NIET?

Wie in dit land pleit voor de unitaire staat,
pleegt Vlaamse verraad.
De Walen zullen nooit de Vlaamse rechten erkennen.
Zij willen meester zijn en mennen.
De Vlamingen zijn maar hun knechten.

Het is naïef te denken dat de Walen
ooit eerlijk zullen samenwerken.
Zij kunnen slechts maar honen, smalen,
met list en onrecht hun stellingen versterken.
En verder kweken vete,
en aan gebiedsroof doen,
onvatbaar zijn voor elke rede.

De zaak is zo eenvoudig,
en goed voor Vlaming als voor Waal,
waarom niet beiden federaal?

Albert Coninx
Westmalle

TE KOOP

- **Trouw tot ter dood. Borms 1878-1978. Een huldeboek**, samengesteld door Andries Bogaert en Wim van Onckelen; met bijdragen van o.m. Edmond en Anita Borms, Clem de Ridder, Edgar Delvo, Mevr. L. Dosfel, Geert Grub, Jet Jorssen, Pol le Roy, Rob. van Roosbroeck en anderen, 1978, 172 pp., 6 €. Bestelcode: TTD.

- **Getuigen voor Borms**, van Herman Wagemans, Wies Moens, Edmond Borms, Ward Hermans, Maurits Bilcke, Wim van Onckelen, 1987, 40 pp., 4 €. Bestelcode: GVB.

- **Het wonder 1928**, van Wim van Onckelen, 1989, 64 pp., 5 €. Bestelcode: HW28.

- **Het Bormshuis: een kennismaking**, samengesteld door Luk Dieudonné en Lieve van Onckelen, 2003, 53 pp., 5 €. Bestelcode: BKM.

Te bestellen door voorafbetaling van de verschuldigde som op rekening 419-8045261-12 van Bormshuis vzw, 2000 Antwerpen met vermelding van de gewenste bestelcode(s).

HET BORMSHUIS IS OP ZOEK NAAR

- Archiefdozen, grijze ringkaften en metalen of houten rekken.
- Alle mogelijke documentatie van en over Vlaamse, Nederlandse en Zuid-Afrikaanse nationalistische organisaties en personen, zoals boeken, brochures, tijdschriften, drukwerken, pamfletten, affiches, foto's, gedateerde persknipsels.
- Ook archieven van (ontbonden) verenigingen en tijdschriften, en van (overleden) personen worden door het Bormshuis bewaard.
Gelieve contact op te nemen met Luk Dieudonné: 03 216 15 25.

MATERIAALSCHENKINGEN AAN HET BORMSHUIS

Naast de recensie-exemplaren van publicaties en de tijdschriften die als ruilabonnement bij de redactie van *Bormshuis-Broederband* toekwamen, ontving het Bormshuis verder materiaal-schenken van:

Karel Cornelis uit Deurne (AV); Martin Dieudonné uit Deurne (PK/TS); Nalaten-schap Antoon Geuskens (+) uit Kalmthout (AR/AV/BK/PK/TS); mevr. Gryson uit Deurne (AV/BK); Rudi Koot uit Nederland (TS); Francine Michielsens uit Berchem (AV/TS); Mon Potters uit Berchem (AR/BK); Johann Vancoppenolle uit Sint-Truiden (TS); Marcel van Oostenrijk uit Zellik (AR/BK/PK/TS).

AR = archiefstukken (handschriften, brieven, pamfletten, uitnodigingen...)

AV = audiovisuele documentatie (foto, film, video, geluidsdragers, affiches, kentekens, kunst en artisanale voorwerpen,...)

BK = boeken en brochures

PK = persknipsels

TS = tijdschriften

Ondertussen werden reeds twee groepsbezoeken aangekondigd maar uiteraard zijn er nog meer mogelijk. Wie hiervoor belangstelling heeft kan steeds contact opnemen met het Bormshuis of rechtstreeks met de conservator (03 238 27 49). En individuele bezoekers blijven eveneens welkom op deze tentoonstelling die nog geopend blijft tot en met zaterdag 24 april 2004.

De volgende tentoonstelling wordt geopend op 15 mei om 14 uur en kreeg als titel mee **Wie is wie (in foto's)?** Bedoeling is de bezoekers te laten kennis maken met ons fotoarchief waarbij hen zal gevraagd worden om mee te werken door personen, plaatsen en data te herkennen. Een boeiende tocht door de geschiedenis van onze rijke Vlaamse Beweging

BORMSHERDENKING

Zoals reeds aangekondigd vindt de traditionele Bormsherdenking plaats op **zondag 18 april**.

Om 11.30 uur begint de eucharistieviering in de Sint-Franciscuskerk aan de Bredabaan te Merksem. Voorganger is E.H. Cyriel Moeyaert, bekend van zijn inzet voor Zuid-Vlaanderen.

De plechtigheid op het kerkhof begint om 12.30 uur. Aan het graf van dr. Borms zal de heer Guido Naets, publicist en Europadeskundige het woord voeren. De plechtigheid omvat verder ook de bloemenhulde, samenzang en gelegenheid om persoonlijk het graf te groeten.

Voor die bloemenhulde rekenen we opnieuw op onze lezers. Uw bijdrage hiervoor is welkom op ons rekeningnummer 419-8045261-12 met vermelding "BLOEMEN". Alvast hartelijk bedankt.

Het Bormshuis (en ook het antiquariaat) zijn die zondag uitzonderlijk geopend van 14 tot 17 uur.

**Lieve van Onckelen
Conservator**

TWEEMAANDELIJKSE WERKDAGEN

Lezers die een handje willen toesteken en kennis willen maken met het Bormshuis en zijn medewerkers zijn van ganser harte welkom van 12 tot 16 uur op 8 mei, 3 juli, 4 september en 6 november 2004. In augustus is het Bormshuis gesloten.

ANTIQUARIAAT

Het antiquariaat op de derde achterverdieping is geopend op (in principe) de eerste zaterdagen van elke maand. Voor 2004 zijn dat: 8 mei, 5 juni, 3 juli, 4 september, 2 oktober, 6 november en 4 december, telkens **van 13 tot 16 uur**.

JEANNE DE BRUYN, OVER LITERATUUR EN POLITIEK

Behalve filmrecensies in bladen als *Nieuw Vlaanderen*, *Volk en Volk en Kultuur* schreef Jeanne de Bruyn in diverse bladen bijna wekelijks over uiteenlopende onderwerpen. Over boeken en literatuur, 'vrouwen van betekenis', vrouwenproblemen en mode, binnenhuiskunst en handwerk, schilderkunst en Hitler-Jugend. Van 1926 tot 1929 in het 'Dames-Tijdschrift' *Vrouwenleven*, in 1927 en 1928 in het weekblad *Hooger Leven*, tussen 1928 en 1932 in het literaire tijdschrift *Dietsche Warande en Belfort*, en in de jaren 1930 in de rubriek 'Kunst- en Geestesleven' en de vrouwenrubriek van het dagblad *De Standaard*.

Tijdens de oorlog werkte de Bruyn mee aan de VNV-krant *Volk en Staat*, publiceerde enkele korte verhalen in die krant en in de *Brüsseler Zeitung*, en was hoofdredactrice van *Vrouw en Volk*, het maandblad van het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond (VNVV) van mevrouw Maréchal. Samen met onder meer Karel Horemans – die poëzie recenseerde – heeft ze in *Volk en Staat* vier jaar lang het literaire leven gevolgd. In de rubriek 'Kroniek van het Proza' en occasioneel ook in de rubriek 'Het Boek van den Dag' heeft ze eigentijdse romans en jeugdboeken besproken. Maar ook het verleden kreeg haar belangstelling. In de rubriek 'Zoo dichtte Dietschland' van eind oktober 1940 tot eind januari 1941 belichtte ze het oeuvre van Vlaamse en Nederlandse auteurs van de middeleeuwen tot de negentiende eeuw, waarin "*de ziel der Lage Landen bij de zee zich in de loop der eeuwen openbaarde*". In de rubriek 'Gestalten' publiceerde ze in 1944 af en toe een korte bijdrage over een Vlaamse figuur.

Volkse vertelkunst

De Bruyn leunde aan bij de romantische kunstopvatting die de schrijver zag als een uitverkorene en hanteerde in haar literaire kritieken grosso modo dezelfde normen als voor de film: volksverbondenheid, zedelijkheid en de eenheid van de Nederlandse cultuur. Net als voor de film verwierp ze individualisme, estheticisme en dilettaantisme. Maar in tegenstelling tot haar filmkritieken komen in haar literaire recensies geen antisemitische uitspraken voor.

Ze publiceerde in 1941 een roman *De speelman en zijn zoon*, een variatie op de legende van Tijl Uilenspiegel, gesitueerd in het Vlaanderen van voor en tijdens de oorlog. Speelman Claessens trekt met zijn harmonica doorheen het land, samen met zijn zoon Michiel, om de mensen blijheid te brengen met zijn legendarische fratsen maar ook om hen hun groots verleden in herinnering te brengen. In de meidagen van 1940 trekken ze mee met de stroom vluchtelingen om hulp en troost te bieden. Claessens sterft, maar Michiel leidt een bijbels aandoende triomftocht doorheen Vlaanderen. Het Vlaamse volk, in orde geschaard naar stand en taak, is eindelijk één en volgt zijn leider naar een heerlijke toekomst. Het boek, dat door sommige recensenten als een jeugdboek werd afgedaan, is een mengeling van realisme en fantasie vol Vlaams-idealistische bezieling. Het past in de romantiek van de jaren 1930 en de grootse verwachtingen die in 1940-41 in sommige Vlaams-nationalistische kringen werden gekoesterd. Het had een behoorlijk succes en kende in 1943 een tweede druk.

Omdat de mensen door de oorlogsomstandigheden gedwongen werden om veel thuis te blijven, werd er in die jaren veel geschreven en gelezen. Maar er is in onze literatuur weinig te merken van een nationaal-socialistische overtuiging. Net zoals in de film wilden de meeste mensen ontsnappen aan de dagelijkse trieste realiteit. Ze zochten boeiend geschreven verhalen. Dichters als Blanka Gyselen, Jozef de Belder, Ferdinand Vercoocke en Bert Peleman hebben in enkele gedichten de collaboratie, de oostfrontsoldaten en zelfs Adolf Hitler verheerlijkt, maar ze hebben veel meer poëzie geschreven die met de collaboratie niets te maken had. De enkele romans die de Nieuwe-Ordegedachten verheerlijkten, waren literair onbelangrijk en hadden een matig succes.

Begin 1943 constateerde de Bruyn dat het meeste Vlaamse proza inhoudelijk en vormelijk nog altijd ondermaats was. Ze betreurde dat weinig auteurs aansloten bij de grote literatuur uit het verleden en dat weinigen schreven in een volksnationale en nationaal-socialistische geest. Zo liet men *“de kans ontsnappen om te leren, dat een politieke beweging aan de letterkundige schepping een nieuwe richting kon geven zonder ze in een programmatisch harnas te dwingen, wanneer die vernieuwing beantwoordt aan een vitale noodwendigheid van het volk”*. Ze meende dat het mogelijk moest zijn *“een kunst te scheppen vol prille volkse kracht, vol diep en vroom stijlgevoel of vol van die bezonken levenskennis, die een kunstenaar tot ziener stempelt, zonder dat hij in zijn zang of zijn verhaal de maat van het redelijke en eenvoudige te buiten gaat”*. De letterkunde moet *“leven en vertolking van leven”* zijn. Dat leven is *“niet iets persoonlijks en onmiddellijks, maar iets dat hem toevloeit door zijn volk heen en waarvoor hij zowel tegenover dat volk als tegenover zijn eigen diepste wezen verantwoording schuldig is”*. Dat volkse wordt voor de kunstenaar bezielende werkelijkheid *“doordat hij in het dagelijkse leven één is met het volk en doordat hij met gelijkgezinden in de een of andere sector voor dat volk strijdt en werkt”*. Hij is slechts een volks kunstenaar als hij *“de geestelijke bezittingen van het vaderland”* wil verrijken. Boeken moesten bovendien *“verheffend en levenswekkend in plaats van neerdrukkend en ontbindend”* zijn. Om schrijvers en lezers te tonen wat een goede roman kan zijn, verwees ze onder meer naar de Duitse romans *Das Wunschkind* van Ina Seidel, *Winter* en *De Vlas-koppen* van Friedrich Griese en *Op de Marmersklippen* van Ernst Jünger, want *“uit elk van die werken, hoe zij ook eindigen, leidt een weg naar een nieuw land”*.

NIEUWS UIT HET BORMSHUIS

	Telefoon	Fax	E-postadres
Bormshuis	03 238 33 99	03 238 33 99	borms@vlaanderen.org
Voorzitter:			
Hugo van Dingenen	03 324 14 60		
Conservator + secretaris:			
Lieve van Onckelen	03 238 27 49	03 238 27 49	lievevanon@pi.be
Ondervoorzitter + ledenadministratie:			
Luk Dieudonné	03 216 15 25	03 238 33 99	luk.dieudonne@pandora.be
Penningmeester:			
Gaby Rosci	03 239 73 44		gaby.rosoci@skynet.be

VLAAMSE ZIELENDIENST

Ondanks de slechte weersomstandigheden waren toch weer tientallen getrouwen naar de Sint-Walburgiskerk aan de Antwerpse Volkstraat gekomen om de afgestorvenen van het afgelopen jaar te herdenken. En de lijst was lang, veel te lang. In zijn homilie wees pater Adriaan Aernouts de aanwezigen op de noodzaak om de nationalistische en christelijke waarden te blijven verdedigen, ook tegen de oprukkende Islam. Hij ging hier uitgebreid op in en besloot traditiegetrouw met een verwijzing naar het AKVS. Hoewel uit zijn woorden vrij veel pessimisme sprak, eindigde hij toch met een uiting van zijn geloof in de jeugd. Na de eucharistieviering konden de aanwezigen elkaar ontmoeten in de grote zaal, waar zij vlot van koffie voorzien werden. Ook vonden heel wat mensen de weg naar het Bormshuis voor een bezoek aan de tentoonstelling en het museum, maar ook aan het antiquariaat dat die dag uitzonderlijk geopend was.

TOONZAAL JAN VAN HOOGTEN

De tentoonstelling *Vrouwen in de repressie* mocht, onder meer op de dag van de Vlaamse Zielendienst, rekenen op een ruime belangstelling. Eén echtpaar was zelfs helemaal uit Menen gekomen om te kijken naar het verhaal van een tragische episode uit onze geschiedenis, waarvoor de grootmoeder van de dame, mevrouw Dierick-Verbruggen, materiaal had bezorgd. Het gaat om de geschiedenis van Isa Verbruggen-de Bois, die de veroordeling van haar echtgenoot uit de krant moest vernemen en, na heel wat repressieleed, met vijf kinderen naar Ierland uitweek. Wat maakt dat de bezoeker op het groene eiland geboren werd.

LEZERSBRIEVEN

Beste lezers,

In *Omtrent*, het magazine van het Davidsfonds, waar wij allen lid van zijn uit Vlaamse overtuiging en sedert de repressie, lees ik een vraaggesprek van Mr. Peter Peene, de nieuwe coming man, met professor Ponette. Mr. Peene stelt de vraag: "Mogen ingeweken Turken hier hun eigen cultuur behouden?" wat hem schijnbaar zeer aan het hart ligt. Professor Ponette kan niet anders dan het beoogde correcte antwoord geven: "Ja zij mogen hun eigen cultuur behouden".

Ik dacht dat het Davidsfonds bezorgd zou zijn of de Vlamingen in België (hun geboorteland) hun eigen cultuur mogen behouden. Dat is toch een van de doelstellingen?

Verder lees ik dat het Davidsfonds nu een erkende geschiedkundige vereniging is en dat de geschiedenis van vandaag de geschiedenis van morgen is. Dus het Davidsfonds richt voor de leden filmvoorstellingen in over, niet de geschiedenis van vandaag, maar de eeuwige geschiedenis van zestig jaar geleden, U weet wel, de geschiedenis die wij niet mogen vergeten.

Gaat het Davidsfonds de toer van het IJzerbedevaartcomité op?
Wel, wij weten dan wat ons te doen staat.

Ook de Gezinsbond is niet meer de Bond van Grote Gezinnen van weleer. De Bond waar de ouders van grote (en meestal katholieke) gezinnen steun aan elkaar zochten en waarborgen voor hun kinderen mochten afdwingen, is nu vertegenwoordigd door lieden die het geweld in het gezin willen bestrijden, de kinderen tegen hun ouders beschermen en een school voor de ouders willen oprichten. U weet dat U de reductiekaartjes voor de spoorwegen zelf aan de stations kunt bestellen en afhalen. De Bond dient tot niets meer.

Alex Colen, Gent

WACHTPOST

tijdschrift van de Vriendenkring FW – WB – JK – VI.Flak

Inlichtingen: p/a Dries Timmermans,
Turnhoutsebaan 190/3A bus 2, 2140 Borgerhout

(ruiladvertentie)

Ook de heimatromans van Nederlandstalige schrijvers als Antoon Coolen, Anne de Vries, Theun de Vries, Jan H. Eekhout, Antonius Roothaert en Adrianus de Jong stelde ze als voorbeeld. En de roman van de zee *Hollands Glorie* van Jan de Hartog, omdat hij het leven "vermooit" en eindigt "gelijk een volksboek dat moet doen, op een harmonisch slotakkoord". Ze gaf toe dat het werk van Stijn Streuvels pessimistisch is, maar het draagt nooit "het merk van een ondergang: daarvoor is het te innig vervlochten met de levenswil van ons ras". Na de lectuur van *De voorstad groeit* erkende ze in de auteur Louis Paul Boon een authentiek kunstenaar die echter de ervaring miste "van het sterke, gezonde leven". Maar voor *Abel Gholaerts* van dezelfde Boon had ze een jaar later geen goed woord meer over. Ze nam aanstoot aan zijn pessimisme en "sombere verbeelding". Meer zelfs, ze vond dat Boons kijk op de dingen abnormaal en tegennatuurlijk was en dat hij behoorde tot het schrijversras dat "moet uitgeroeid worden als het voor gezondmaking onvatbaar is". Ze vond dat uitgeverij hun verantwoordelijkheid moesten opnemen, want een boek kon "in deze tijd van ontredde voor velen een houvast zijn waaraan het ethisch besef zich optrekt, of een loden gewicht, waardoor de ziel in de modder van vertwijfeling wordt gedrukt".

Ze besprak ook historische en politieke boeken waarin ze haar Groot-Nederlandse visie en haar geloof in een nieuwe tijd uitdrukte. Die gaven haar de gelegenheid om dieper op de inhoud in te gaan en uit te weiden over bijvoorbeeld het ontstaan, de groei en expansie van het Nederlands, de relaties tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika. Voor recensies waarin ze ideologie en politiek kon vermengen, kreeg ze zelfs ruimte op de eerste pagina van de VNV-krant. Zo bijvoorbeeld over een boek van de Nederlandse collaborateur en radiocauseur bij de AVRO, Max Blokzijl, die volgens de Bruyn een gezonde en positieve kijk had op de grote omwentelingen van zijn tijd.

Ze pleitte voor taalzuivering, maar "we nemen niet aan, dat elk gebruik van goede Zuid-Nederlandse woorden die het Noorden nog niet kent, als taalbederf zouden gebrandmerkt worden. Wat zich niet verder ontwikkelt, is in verval". Anderzijds zette ze zich scherp tegen "de taalverknoeiing door de zogenaamde vereenvoudigers" in Noord-Nederland, die geen aandacht meer hebben voor het genus van de zelfstandige naamwoorden zoals die in Vlaanderen nog levendig is. Ze verwachtte "taaldurf tegenover het vreemde. Wederzijdse bevruchting van Noord en Zuid. Een kans voor ieder geweest om het zijne bij te dragen. Geen hooghartigheid aan de ene kant, geen kleinzielig particularisme aan de andere". Tevens pleitte ze ervoor om de jeugd te betrekken bij allerlei Vlaamse culturele manifestaties en ze te integreren in het algemeen cultuurleven.

Eind 1954 was de Bruyn, samen met onder meer Jetje Claessens, Leo Poppe, Karel Engelbeen en Willem Smekens, betrokken bij de oprichting van *De Schakel - El Lazo*, een blad dat contacten wilde leggen of verstevigen onder Vlaamse inwijkelingen in Argentinië en de band bewaren met het moederland. Ze was hoofdredacteur, maar na enkele jaren nam Leo Poppe, die van meet af aan nauw bij de leiding van het blad betrokken was, de redactie over. Niet omdat de Bruyn niet meer voldeed of het redactiewerk moe was, maar om organisatorische redenen. Het blad verscheen in Buenos Aires en de afstand tussen Mar del Plata en de hoofdstad maakte een vlotte redactiewerking vaak nodeloos ingewikkeld.

Eveneens in Argentinië schreef ze onder het – enigszins cynische – pseudoniem Elza Dhavelooze twee jeugdboeken *Leentje vloog naar Argentinië* en *Leentjes Argentijnse Avonturen*, die in 1966 in Vlaanderen, bij Altiora in Averbode, werden uitgegeven. Leen, een Antwerps meisje, wordt door haar Argentijnse familie uitgenodigd om haar nichtje Garcia gezelschap te houden en er voor de baby te zorgen. De Bruyn laat de lezer niet enkel Leens avonturen mee beleven – onder meer een tocht te paard door het Andesgebergte – maar vertelt ook over het land en zijn natuurschoon, over het volk en zijn gewoonten.

Met film- en literatuurkritiek hield ze zich in Argentinië niet meer bezig.

Politieke journalistiek

Ofschoon de Bruyn tijdens het interbellum hoofdzakelijk kunstcritica was, kon ze niet nalaten terloops een allusie te maken op de politiek. Vlaamse ministers in de Belgische regering verdedigden onvoldoende de rechten van het Vlaamse volk en de Vlamingen zelf gedroegen zich in haar ogen vaak zwak en laf. Uit films over de Ierse vrijheidsstrijd en de strijd van de Finnen tegen de Russen meende ze te concluderen dat andere volkeren veel bewuster en trotser voor hun eigenheid uitkwamen.

Mee door haar vooroorlogse Duitsgezindheid en radicaal volksnationalisme is ze in 1940 probleemloos overgestapt in de collaboratie. Ze schreef af en toe politiek geïnspireerde en propagandistische artikels in de VNV-krant. Na het vertrek van Jan Brans naar Spanje in het voorjaar van 1944, kreeg ze zelfs de controle over de politieke tribune. Maar ze liet de meeste politieke artikels door anderen schrijven, onder meer door Karel Lambrechts, en ontpopte zich niet tot een gedegen politieke redacteur.

Net als Staf de Clercq en andere VNV'ers geloofde ze aanvankelijk dat nationaal-socialistisch Duitsland aan Vlaanderen de kans zou geven om zelfstandig en op zijn eigen wijze een volwaardige plaats in te nemen in het nieuwe Germaanse Europa. Dat de Duitsers al snel duidelijk maakten dat Duitsland niet zou worden gerealiseerd, moet een ontgoocheling geweest zijn maar heeft haar er niet toe gebracht om haar houding tegenover Duitsland te herzien. Ook niet om haar Duitse droom te begraven. Ze bleef wijzen op de culturele samenhang tussen Vlaanderen en Nederland. Het VNV moest de toekomst van de Nederlanden, van het Germaanse Rijk en Europa mee voorbereiden. Ze vond wisselwerkingen met het Duitse taalgebied vruchtbaar, maar de Vlamingen moesten hun eigen aard trouw blijven.

Ze verdedigde de Eenheidsbeweging-VNV en spoorde haar leden aan om met hun overtuiging naar buiten te komen en nieuwe leden te winnen. De Vlaming mag niet aan een minderwaardigheidscomplex lijden. En het Vlaamse volk lijdt daar niet onder, omdat *“wij alle leed, alle miskennen en de bitterheid die de verachting in de mond nalaat, weglachen met het zegevierend geschater van Uilenpiegel”*. De mensen met een minderwaardigheidscomplex in Vlaanderen zijn de franskljons en de attentisten. Naarmate de oorlogsomstandigheden minder gunstig werden voor Duitsland, pleitte ze voor volharding. Door de oorlog en het onbegrip van buitenaf had het VNV zijn taak nog niet ten volle kunnen ontplooiën. Maar

Vlaams Nationaal Jeugdverbond ook een aantal van die vrouwen persoonlijk leren kennen. Denken we hier in het bijzonder aan Jetje Claessens, leidster van de oorlogs-DMS, bij de ‘bevrijding’ uitgeweken naar Argentinië, die bij haar bezoek aan Vlaanderen door het VNJ werd onthaald. Bij die gelegenheid ontstond tussen Lieve en Jetje een diepe, ongeremde vriendschap.

Een themanummer over de vrouwen in de Vlaamse Beweging zou onvolledig zijn zonder Angela Dösfel te vermelden. Terecht brengt van Karel van Vaernewijck een portret van de Vlaamse vrouw die de vriendelijkheid zelve was, maar tegelijk met een ijzeren consequentie het testament van haar man, de veel te vroeg gestorven Lodewijk Dösfel, hielp uitvoeren.

Een themanummer als dit is nooit volledig. Men kan detailkritiek hebben op zaken die men liever anders had gezien. Persoonlijk heb ik het niet zo begrepen op de nogal pamflettaire voorpagina. We moeten leven en werken in 2004 met aangepaste, hedendaagse middelen, ook wat illustraties betreft. Graag had ik er ook enkele sterke gedichten van Blanka Gyselen in teruggevonden. Want in het normale poëziecircuit zijn die zo goed als verdwenen. Daarom, als dank voor dit toch wel steengoede themanummer van *Revolte* het slotvers uit het gedicht *Wij, de vrouwen* van Blanka Gyselen:

*“Want uit onze blijheid, als vlam uit de asch,
rijst d'eeuwige zang van het dappere ras:
Vlaamse vrouwen.”*

Lidwina van Onckelen

Revolte, Themanummer *Vrouwen in de Vlaamse Beweging*, Lovendegem, 2003, 24 p., 2,50 €. Te bestellen bij Karin Møller, Noordschippersdok 23, 2060 Antwerpen, 03 227 19 84 – karin.moller@pi.be.

ONS FAMILIELEVEN

Onze overledenen

- de heer Juul De Lange uit Sin-Kwintens-Lennik (Sint-Maria-Oudenhove 9 november 1918 – Sint-Katherina-Lombeek 1 maart 2004), weduwnaar van Irène Van Vaerenberg, lid van Broederband Gent.

- mevrouw Mariette Martony uit Klemskerke (18 februari 1937 – 6 maart 2004), echtgenote van Carlo Block en trouw lid van de Vrienden van het Bormshuis.

In *“Een buitengewone vrouw”* schetst Luc Vermeulen het levensverhaal van Liliane Verhulst, Voorpostmilitante van het eerste uur en... nog steeds actief. Vooral van de Voorpostactie Z11Z11Z11 is zij het boegbeeld. Deze humanitaire actie is het Voorpostantwoord op de officiële 11.11.11.-actie, maar dan ten voordele van repressieslachtoffers en andere behoeftige Vlamingen. Liliane is altijd actief geweest: betogingen, manifestaties allerhande, zij liep steeds op de eerste rij. En dan werd in het artikel nog een belangrijk aspect uit haar rijk gevulde leven vergeten. Reeds meer dan twintig jaar namen Liliane en haar echtgenoot Piet de opvoeding van heel wat pleegkinderen ter harte. Vele kinderen konden in hun warme nest een stukje veiligheid en geluk terugvinden. Mensen als Liliane zullen er steeds te weinig zijn.

Terecht merkt Huguette de Bleecker-Ingelaere in haar bijdrage op dat men over het thema ‘Vrouwen in de Vlaamse Beweging’ best een boek zou schrijven. Zij slaagt erin in enkele kolommen de vragen en eventuele problemen te omschrijven die een vrouw kan ondervinden bij haar actieve inzet in de Vlaamse Beweging. Zij stelt daar enkele zeer pertinente vragen waar onze mannelijke collega’s in de Vlaams-nationale beweging eens best zouden mogen over nadenken.

Dit nummer van *Revolte* zou niet volledig zijn zonder een artikel over Roza de Guchtenaere. Roeland Raes vervulde die taak en wie dit artikel leest, krijgt een duidelijk beeld van deze moedige vrouw. Hij verwoordde het als volgt: *“en toch blijft Roza de Guchtenaere een opvallende, markante figuur uit de beweging, een vrouw met een uitermate sterk karakter, fier zonder hoogmoed, breeddenkend zonder de essentie ooit te willen afzwakken”*.

De dichter Erik Verstraete schreef een interessant artikel onder de titel *“Vrouwelijk offer in de repressie: een licht bij de heropstanding”*. Hij beschrijft de repressietijd die onmenselijk was voor de vrouwen, vaak nog jonge meisjes. Hij brengt ook het levensverhaal van twee dichters Alice Nahon en Blanka Gyselen van wie het gedicht *Ballade van de moeders voor de ruit* een onuitwisbare indruk heeft nagelaten.

Ilse Carola Salm, geen Vlaamse maar een Duitse, is in Voorpost- en in bredere Vlaams-nationale kringen geen onbekende. Men zou haar het beste kunnen omschrijven als de ambassadrice van Vlaanderen in Duitsland en Oostenrijk. Wie er meer over wil weten, raad ik het artikel ten zeerste aan.

In een grondig uitgewerkt artikel *“De vrouw achter de man”* vertelt Line Lambert over haar bewogen leven aan de zijde van haar echtgenoot, de dichter Jef de Bellder. Het is een boeiend relaas van een bewogen leven van inzet, werklust en repressie. Vele vrouwen zouden ook dergelijk verhaal kunnen schrijven maar Line Lambert heeft het voordeel van de gave van een vlot taalgebruik én een goed geheugen.

Het artikel van Lieve van Onckelen, onze lezers niet onbekend, handelt over *Vrouwen in de Vlaamse jeugdbeweging*. Het blijft een boeiend verhaal. Als historica kent zij de geschiedenis van de nationalistische jeugdbeweging als geen ander. Maar naast deze ‘kennis’ heeft zij als bevoorrechte getuige door haar werk in het

het VNV was de macht van de toekomst en alle bewuste Vlamingen, en inzonderheid de VNV’ers, moesten de strijd voor een sterke Vlaamse politieke macht voortzetten.

In haar teksten legde ze de nadruk op de eenheid en volksverbondenheid, die elke ware nationaal-socialist verplicht tot hulp aan volksgenoten in moeilijkheden. Elke sociale actie heeft *“behoefte aan een leiding, die alles ordent en coördineert, een leiding die tevens een macht is in de staat”*. In Duitsland was die leiding aanwezig in de Nationalsozialistische Volkswohlfahrt, omdat alles er *“aan één wachtwoord gehoorzaamt”* en alles in dienst staat van de volksgemeenschap. In Vlaanderen werkten diverse organisaties naast en vaak tegen elkaar, waardoor veel energie, tijd en geld verloren gaan. *“Slechts een machtoverneming door het nationaal-socialisme, dus door het V.N.V. in Vlaanderen, zou aan die toestand een einde kunnen maken.”* Daarom mogen mannen en vrouwen uit het VNV en het VNVV zich niet laten intimideren of ontmoedigen door de kritiek van buitenaf, van *“degenen, die in de meidagen de eersten waren om de benen te nemen, en thans de eersten zijn om het scheppen van orde en tucht, ten bate van het volk, door hun bekrompen ikzucht te beletten”*. Ze mogen zich in de bestaande organisaties niet laten verdringen want ze zullen ze in de toekomst overnemen, en ze moeten tegelijk een eigen sociale actie organiseren *“waarvan de groei en bloei alleen diegenen zal verrassen, die niet weten hoeveel toewijding en vastberadenheid er in de rangen van het V.N.V. en zijn verschillende vertakkingen voorhanden is”*.

Ze betreunde dat een groot deel van de Vlaamse jeugd alleen geïnteresseerd is in ontspanning en genot en in een goed betaalde job later. *“Slechts één ding kan de jeugd voor egoïsme en lichtzinnigheid vrijwaren: het besef dat zij opgeëist wordt door iets groots en schoons, waarin al haar natuurlijke krachten tot ontplooiing kunnen komen. Het volstaat niet te zeggen: doe iets voor uw volk. Men moet ook de wegen en middelen aanduiden; men moet kunnen bewijzen, dat het offer zijn doel zal bereiken; men moet de jeugdige inspanning opnemen in een algemeen streven, waarvan de kracht naar buiten blijkt en waarop de jonge mens trots kan zijn (...) Alleen door de aantrekkingskracht van iets positiefs, van iets dat bewondering afdwingt en levenslust ademt, zal men de jeugd kunnen winnen.”* In de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) kunnen *“onze beste jongens en meisjes tot volle ontplooiing komen”*. Daar zullen ze beschermd worden tegen *“dat levensdilettantisme, dat de kwaal van de vroege 20e eeuw kan genoemd worden, en dat – te midden van de geweldigste oorlog die de wereld heeft gekend – weer zo tergend het hoofd opsteekt”*. In de NSJV *“wordt de nieuwe jeugd niet alleen, uit naam van de gemeenschapszin, opgeëist voor dienstbetoon aan het eigen volk”* maar *“wordt haar ook een gezamenlijke, gezonde ontspanning aangeboden, die een verrijking is van geest en gemoed in plaats van een afstomping”*.

HET VERBOND

maandblad van het Nationalistisch Verbond

Jaarabonnement: 15 euro via rek.nr.: 456-9570351-67

Lisbloemstraat 31, 3500 Hasselt

Midden 1942 verbleef de Bruyn acht dagen in Duitsland en kon er de Hitler-Jugend beter leren kennen. Ze vond er een jeugd die voor de NSJV model kon staan. Een jeugd met een ruime mate van zelfstandigheid die gegrondvest is op eigen volkse waarden en volgens haar eigen wetten geleid wordt. Leden van de Hitler-Jugend doen aan sport en handenarbeid want, zoals Adolf Hitler schreef in *Mijn Kamp*, de volkse staat moet zijn opvoedingswerk in de eerste plaats richten op "het vormen van kerngezonde lichamen" en op "de ontwikkeling van het karakter, vooral de bevordering van de wils- en besluitkracht".

De Duitse nederlaag en de ineenstorting van haar utopie moeten bij de Bruyn zwaar aangekomen zijn. In haar laatste bijdrage in *Volk en Staat*, de zondagmaandageditie van 3/4 september 1944, luchtte ze haar maandenlange opgekropte wrevel onder de titel '*Dietschland, hou-zee*'; een titel die bijna de hele breedte van de voorste pagina in beslag nam. Een uiting van Dietse trouw en van verweer zowel aan het adres van België als van de Duitsers. Uitdagend en cynisch voorzag ze wat haar en de collaborateurs te wachten stond: "Wij zullen in de Begijnenstraat en in concentratiekampen gestopt, tot levenslange dwangarbeid veroordeeld, doodgeschoten, opgehangen, geradbraakt, levend gevild en dan met zout bestrooid worden. En bij onze smadelijke ondergang zullen de patriotten een *Brançonne*, een *God save the King* en een *Yankee Doodle* aanheffen; de vrome zielen zullen een hymne zingen om de Heer te danken. Want wij zijn de grote schuldigen van deze oorlog."

Jeanne de Bruyn geloofde dat Vlaanderen een volwaardige plaats kon veroveren in een nationaal-socialistisch Europa. Ze heeft zich ingezet om aan Vlaanderen opnieuw de culturele grootheid en uitstraling te geven waarmee het in het verleden vermaard was. Op het politieke vlak heeft ze geen rol van betekenis gespeeld, maar in haar geschriften heeft ze de Vlaams-nationale gedachte en de VNV-politiek en haar visie op de nationaal-socialistische ideologie verdedigd en helpen verspreiden.

Frans van Campenhout

VROUWEN IN DE VLAAMSE BEWEGING

Alvorens met de bespreking van het themanummer uit 2003 van het tijdschrift *Revolte*, 'Vrouwen in de Vlaamse Beweging', te beginnen, geef ik u graag wat achtergrondinformatie. *Revolte* is het driemaandelijks "Strijdblad voor Vlaanderen en Nederland" van de vormings- en actiebeweging Voorpost. Deze beweging kan in enkele woorden omschreven worden als Vlaams-nationalistisch, heel-Nederlands, en vooral absoluut niet "politiek correct". Elk jaar brengt de organisatie een themanummer van haar tijdschrift uit, meestal ter gelegenheid van haar radicale Sporenherdenking, die traditioneel eind juni doorgaat. Het recentste themanummer handelde over "Vrouwen in de Vlaamse Beweging".

Het ligt me niet om een beweging of organisatie in verschillende hokjes in te delen. De mannetjes hier, de vrouwtjes daar en de andersdenkenden nog ergens anders. Een volk is immers een organisch gegroeid geheel van individuen waar ieder zijn eigen plaats kan vinden. Maar voor dit themanummer maak ik graag een uitzondering. Hier werd een begin gemaakt met het vastleggen van een belangrijk aspect in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging. Over al die vrouwen die hun leven ten dienste stelden of stellen, wordt nog steeds te weinig gepubliceerd. Nog al te vaak wordt de invloed van vrouwen teruggebracht tot thema van ontroerende bindteksten op Vlaams-nationale manifestaties. Wat in die teksten staat is 100 % juist, maar vrouwen deden en dóén veel meer dan datgene wat in die teksten te lezen is. Daarom is dit nummer van *Revolte* zo boeiend om lezen.

In zijn editoriaal schrijft hoofdredacteur Roeland Raes dat de tijd dat een vrouw graag verwezen werd naar de drie K's (kinderen, keuken, kerk) gelukkig achter ons ligt maar dat de huidige 'politiek correcten' nog steeds blijven beweren dat de vrouwen in het nationalisme steeds verwezen werd en wordt in een dienende rol... Hilde de Lobel, nu Vlaams volksvertegenwoordiger voor het Vlaams Blok, schetst in een boeiend artikel de geschiedenis van de vrouw in de partijpolitiek. Reeds in 1939 zetelde een Vlaams-nationaliste in de Senaat, Odile van den Bergh. Die was ook slechts de tweede vrouw die verkozen werd in een Belgisch parlement. Het onderwerp van dit artikel leent zich trouwens voor een meer uitgewerkte brochure. Wie neemt deze uitdaging aan?

In "Jong, knap, actief en... nationalistisch" vertelt Elke, een achterkleinkind van Bormshuisstichter Jan van Hoogten, over haar inzet in de Vlaamse Beweging. Eerst als VNJ'ster, dan als lid van de Nationalistische Studentenvereniging en vorig jaar als preses van diezelfde NSV te Antwerpen. Als mijn geheugen me niet in de steek laat, was zij de eerste vrouwelijke preses van de NSV. Dat belooft voor de toekomst.

VERSCHEIJNINGSDATA BORMSHUIS-BROEDERBAND

Nr.	periode	publicatiedatum	teksten bij redactie
3-4/2004	mei-juni	15 juni	15 mei
5/2004	september-oktober	15 september	15 augustus
6/2004	november-december	15 december	15 november

Mogen we alle correspondenten en bevriende organisaties vragen de data voor de inzending van teksten en aankondigingen **strikt** te respecteren?

BERKENKRUIS

maandblad van het St. Maartensfonds

Voor inlichtingen: Postbus 434, 2000 Antwerpen 1

(ruiladvertentie)

boek, dat haar zeer had aangegrepen, voor haar de aanleiding vormde voor het schrijven van het boek. Het is een zeer vlot geschreven verhaal geworden, dat mensen van nu en ook jongeren, die dit deel van onze geschiedenis niet of nauwelijks kennen, een goed beeld kan geven van die bewogen jaren. Een diepgaande studie over de DMS kan je het niet noemen, maar dat was allicht ook niet de bedoeling.

Positief is dat de schrijfster te rade ging bij mensen die er meer van afweten dan zijzelf maar spijtig genoeg heeft zij de informatie die ze van verschillende kanten kreeg niet altijd nauwkeurig verwerkt. En dat heeft geleid tot een aantal fouten die storend werken voor lezers met enige kennis van zaken. Zo heette de echtgenoot van Jetje Claessens niet Oscar of Frans maar Frank (blz. 143) en woonden zij in Mar del Plata (niet Plato). En wat de schrijfster over het huidige VNJ schrijft (blz. 136-137) is allesbehalve accuraat. Hoewel stichter-Verbondsleder Jaak van Haerenborgh als leider actief was in het AVNJ, en dus in de Dietse Blauwvoetvendels - de mannelijke tegenhanger van de DMS - was volgens mij in 1960 zijn doel niet het heroprichten van een vroegere jeugdbeweging, wél het realiseren van een nationalistische eenheidsjeugdbeweging voor de toekomst. Over DMS of DBV is hier geen sprake, wel over Blauwvoetvendels en Meisjesscharen. Daarmee worden afdelingen bedoeld van respectievelijk jongens en meisjes. Zo kende het VNJ ooit een Blauwvoetvendel of schaar August Borms, in Merksem. En als het VNJ-uniform militair genoemd wordt, dan geldt dat, zeker in de eerste jaren, ook voor de andere jeugdbewegingen. Op dit kleine onderdeel van het boek ingaan, valt buiten het kader van een boekbespreking en zou ons veel te ver leiden.

Wat ontbreekt in het boek is een conclusie maar dat mag ons niet verwonderen want het lag niet in de bedoeling van de schrijfster een echte studie te maken van de Dietse Meisjesscharen. Bovendien besloot ze haar inleiding met volgende verklaring: "*De woorden 'idealisme' en 'objectiviteit' hebben wij in dit verhaal angstvallig vermeden. Objectiviteit bestaat niet, het is zoals schoonheid in the eye of the beholder.*" Wie hiermee rekening houdt, en er de foutjes bijneemt, kan dit boek lezen als een bron voor de degelijke studie over de Vlaams-nationale jeugdbeweging die ooit zou moeten geschreven worden. En wie met de thematiek niet vertrouwd is, en dan bedoel ik de jonge mensen van nu, kan hier kennismaken met een tragische episode uit onze geschiedenis.

Lieve van Onckelen

ADRIAENSSEN, Agnes, *Na den oorlog schieten ze mij dood. Meisjes tussen Diets en Duits 1940-1945*, Antwerpen/Vianen, The house of books, 2003, 157 p. ISBN 90 443 0709 6. Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel, o.a. bij de Nederlandse Boekenclub.

DIETSLAND - EUROPA

Proefabonnement 3 nummers: 2,50 €

Rek.nr. 000-0166488-36 t.n.v. Were Di, 2100 Deurne

Inlichtingen: 03 324 41 95

(ruiladvertentie)

Leestips

“IK BEN EEN NON-CONFORMIST”

Voor de meeste lezers van *Bormshuis-Broederband* is Jan D'Haese een bekende naam, al was het maar wegens zijn regelmatige medewerking aan *'t Pallieterke* al sinds 1945, jawel straks een halve eeuw!

D'Haese is veel méér dan een gedreven kroniekschrijver; en het is de grote verdienste van historicus Pieter Jan Verstraete de gesprekken die hij van november 2002 tot maart 2003 met D'Haese voerde, in boekvorm uit te geven. Terloops: wáár haalt Verstraete de energie en de tijd om boek na brochure, en brochure na boek te schrijven, steeds even ernstig gedocumenteerd, steeds even vlot opgesteld. Wat hij de laatste vijftien jaren liet verschijnen, is ongelooflijk waardevol....

Jan D'Haese nu. Geboren Aalstenaar uit 1922, als scholier lid van het Vlaamsch Studenten Verbond (met Filip de Pillecyn als erevoorzitter), later van het Algemeen Vlaamsch Nationaal Jeugdverbond, nog later van de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen. Hij probeerde zijn eerste pennenvruchten, kwam in contact met Wies Moens door wie hij het Groot-Nederlands ideaal leerde aanvaarden. Toen de oorlog uitbrak, kon D'Haese een tijdje voor Zender Brussel werken, tot hij midden 1943 als verslaggever naar het Oostfront trok. Hij werd er Unterscharführer. D'Haese maakte tal van reportages tot hij in de lente van 1944 zwaar gekwetst raakte. In 1945 vluchtte hij uit Berlijn weg, hij raakte terug naar Vlaanderen, bleef enkele jaren ondergedoken, gaf zich in 1948 aan en werd tot 15 jaar veroordeeld; vrijgelaten in april 1951, trouwde hij en werd "*journalist en wijnhandelaar*". Schrijver is hij tot vandaag gebleven en vooral tot voor kort zeer actief in de culturele sector.

Het aantal tentoonstellingen dat D'Haese hielp samenstellen is haast niet te tellen, waarbij zorg voor kwaliteit, een open blik en absolute onbuigzaamheid ten overstaan van modetrends steeds primeerde. D'Haese is in zijn oordeel over kunst en kunstenaars "*geen gemakkelijke*" en sommige van zijn oordelen zullen niet door iedereen zo maar onderschreven worden. Zijn absoluut afwijzen van een Jan Hoet is bekend, maar – voor mij dan toch – wat ál te absoluut. Of zijn stelling dat het schilderwerk van Albert Servaes vanaf de jaren vijftig ondermaats was? Men kan van mening verschillen, maar D'Haese oordeelde steeds eerlijk én met kennis van zaken.

Verstraetes boek is een vlotte, waardige hulde aan een man, bij wie trouw aan de overtuiging steeds vooraan kwam. Aanbevolen!

Roeland Raes

VERSTRAETE, Pieter Jan, *"Ik ben een non-conformist."* Gesprekken met Jan D'Haese, Uitgave in eigen beheer, Kortrijk, 2003, 110 p., ISBN 90-803018-4-1. Te bestellen door overschrijving van 13 euro op rekening 419-8045261-12 van Bormshuis, 2000 Antwerpen met vermelding van "boek Jan D'Haese".

"ZAL MEN ONZE NAAM NOG OOIT FLUISTEREN"

Soms zijn er boeken waarvan de aankondiging je doet vermoeden dat ze in de bibliotheek van het Bormshuis thuishoren. Dat is voor het boek van Jules Demey, historicus en gewezen leraar wel het geval, maar toch viel het boek een beetje tegen. In de folder van uitgeverij Vita stond namelijk: een verhaal uit de eerste hand over de Vlaamse Strijd, de bezetting en de nasleep ervan. Nu komen deze elementen wel in het boek voor maar het is vooral een roman, een fictief verhaal waarin de Vlaamse Beweging vooral in het eerste deel een rol speelt. In hoeverre dat verhaal autobiografisch is, valt moeilijk te achterhalen; ik vermoed dat dit deels wel en deels niet zo is. In ieder geval moet de auteur contacten gehad hebben met de Vlaamse Beweging want de verwijzingen naar namen als Wies Moens en Joris van Severen spreken voor zich. De hoofdfiguur, een boerenzoon uit een Vlaams dorp, trekt naar het Oostfront waar hij zijn beste vriend verliest. Na de oorlog komt hij in een repressiegevangenis terecht en enkel zijn passie om te schilderen redt hem van de volledige verbittering. Hij moet van niets meer weten, niet van België maar ook niet van Vlaanderen.

Na zijn gevangentijd wordt de hoofdfiguur kunstschilder en trekt naar de Franse Dordogne met zijn laatste, jonge geliefde die hem tot slot ook in de steek zal laten. Andere relaties zijn ondertussen reeds voorbij. Dit boek is namelijk ook een roman over relaties, zowel tussen vrienden als tussen geliefden. Algemeen menselijke gevoelens komen uitgebreid aan bod.

Het boek is indringend, soms zelfs gedreven op papier gezet. De auteur staat zeer kritisch tegenover de Vlaamse strijd, een strijd waarin de hoofdpersoon eerst wel geloofde maar die hij later, na zijn ervaringen in oorlog en repressie, teleurgesteld en zelfs verbitterd de rug toekeert. Dat is een benadering, er zijn er uiteraard ook heel andere mogelijk. Maar daar kunnen veel lezers, die de periode zelf mee-

STORM

tijdschrift van het Vlaams Nationaal Jeugdverbond

Jaarabonnement: 15 € binnenland – 25 € buitenland

Rek.nr. 645-1132220-71

(ruiladvertentie)

maakten, veel beter over oordelen dan ondergetekende, die toen nog niet geboren was. Wel is het mijn ervaring dat vele nationalistische ondanks alles niet verbitterd zijn geraakt in de Belgische kampen en gevangnissen. Zij hebben hun levensmoed behouden, zoals onder meer blijkt uit hun verdere inzet voor de Vlaamse strijd en uit de vele uitingen van artistiek leven die uit die periode bewaard bleven (schilderijen, artikels in tijdschriften als Opbouw, houtsnijwerk in vele vormen en nog zoveel meer. We konden er in het Bormshuis ooit een volledige tentoonstelling aan wijden.

Maar op zijn manier geeft dit boek toch ook inzicht in een turbulente periode uit het leven van vele Vlamingen. Onze lezers zullen vermoedelijk lang niet altijd akkoord gaan met bepaalde uitspraken van de hoofdpersoon maar wie graag eens een indringende roman leest kan zich zeker aan dit boek wagen.

Lieve van Onckelen

DEMEY, Jules, *Zal men onze naam nog ooit fluisteren*, Zingem, Vita, 2003, 253 p., ISBN 90-73323-28-2. Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel (18,50 euro).

"NA DEN OORLOG SCHIETEN ZE MIJ DOOD"

Het zal nog maar zelden gebeurd zijn dat een boek over de Vlaamse Beweging, of althans over een aspect ervan, te koop wordt aangeboden bij een uitgesproken commerciële instelling als de Nederlandse Boekenclub. Toch is het mevrouw Agnes Adriaenssen, en haar uitgever 'The house of books' gelukt om haar verhaal over *"meisjes tussen Diets en Duits 1940-1945"* onder andere daar geplaatst te krijgen. Toch een merkwaardig feit, waar de achtergrond van de schrijfster, als journalist bij onder andere *Libelle* en *Gazet van Antwerpen*, wel niet vreemd aan zal zijn.

De schrijfster wil het verhaal vertellen van de Dietse Meisjesscharen, met een korte verwijzing naar de voorgangers en de opvolgers van deze organisatie; die DMS oogste haar grootste succes tijdens de Tweede Wereldoorlog. De schrijfster ging hiervoor te rade, niet enkel bij personen en instellingen die materiaal over de Vlaamse Beweging verzamelen zoals het Bormshuis, maar ook bij de meisjes van toen, die uiteraard nu dames op leeftijd zijn geworden. Omdat de schrijfster de periode zelf ook bewust meemaakte en, naar mijn aanvoelen, ook uit een Vlaamsvoelend midden komt, kende ze vaag een aantal DMS-meisjes en via hen leerde ze er snel ook andere kennen. Maar zij moest vaststellen dat slechts twee dames hun naam vermeld wilden zien in het boek; de andere wilden aan die jaren niet herinnerd worden, ook al noemden ze het de mooiste jaren van hun leven. Dat heeft uiteraard alles te maken met de repressie die ook de meisjes en de vrouwen niet spaarde. Wat in de jaren 1944-1945 met hen gebeurde komt ook aan bod in dit boek. Het is een tragische geschiedenis, waarover zelden geschreven wordt.

Dat verhaal lees je vooral in de uittreksels uit het dagboek van Rika, waarin ook getuigenissen van andere meisjes, gevangenisbrieven en de persoonlijke herinneringen van de schrijfster verwerkt werden. Die vertelde me trouwens dat dat dag-